

Det nye norske straffelovsudkast.

En redegørelse fra Professor SKEIE.

I. Lovrevisionens omfang.

Stortinget besluttede 20 april 1920 at der skulde opnævnes en komité til revision af den almindelige straffelov af 22 mai 1922. Komitéen blev opnævnt 11 mai 1922 og bestaar af læge fru *Ingeborg Aas*, lensmand, tidligere stortingsmand *Guttorm Fløystad*, rigsadvokat *Kjerschow*, læge fru *Tove Mohr*, direktør (nu expeditionschef i Fængselsstyrelsen) *Arne Omsted*, professor *Jon Skeie* (formand), gaardbruger, tidligere stortingsmand *Niels G. Skilbred*, sorenskriver *Haakon Sund* og professor med. *Ragnar Vogt*.

Om behovet for en revision og dens omfang udtaler Justitsdepartementet i budgetpropositionen for 1920 (st. prp. nr. 1, hovedpost III kap. 4 s. 46—47):

»Siden den nye straffelov traadte i kraft den 1 januar 1905 er der fra flere hold indkommet forslag til forandringer i denne lov. Allerede i 1913 havde departementet under overveielse at optage loven til revision i begrænset udstrækning, idet man antog, at det vilde være ønskeligt at rette paa de mangler eller udfylde de lakuner, som under den praktiske anvendelse af loven havde vist sig at være tilstede, ligesom der iøvrigt kunde blive spørgsmaal om at foretage saadanne ændringer, som ikke angriber lovens principer. Herom sendte man en rundskrivelse til straffedomstolenes og paatalemyndighedens tjenestemænd. Under behandlingen af de dengang og senere indkomne udtalelser har departementet imidlertid fundet, at en revision af straf-

feloven ikke bør holdes indenfor den saaledes angivne ramme, idet der fra praktiserende hold blev krævet en række vidtgaende ændringer, som for en stor del berører lovens system og principer. Der er saaledes fremkommet forslag om væsentlige ændringer i tilregnelighedsreglerne, derunder reglerne om berusedes strafferetslige ansvar. I forbindelse hermed staar ændringer i reglerne om sikkerhedsforanstaltninger mod nedsat tilregnelige og forslag om sikkerhedsforanstaltninger mod farlige tilregnelige forbrydere. Adgangen til at anvende betinget dom foreslaas udvidet. Ogsaa i straffelovens specielle del er der foreslaaet ændringer, som berører lovens system, navnlig en forenkling af de sterkt specialiserede forbrydelsesbegreber som legemskrænkelser og grovt tyveri m. fl., idet specialiseringen i praksis giver anledning til spidsfindige lovforklaringer, mens den samtidig vanskeliggjør den korrekte vurdering af skyldgraden. Foruden disse ændringsforslag foreligger der en lang række forslag til forandringer i specielle straffebud, og flere af disse forslag er af meget stor praktisk betydning. Som de vigtigste her omhandlede forslag skal nævnes: skjærpelse af straffen for sedelighedsforbrydelser mod barn og unge mennesker, skjærpelse af forældres og husbondsfolks ansvar overfor svangre kvinder (§ 388) og indskrænkning i adgangen til at føre sandhedsbevis i ærekrænkelssager. Endelig er det fremholdt, at lovens specielle del i teknisk henseende ikke er saa nøiagtig affattet som ønskelig kunde være, og at der her trænges en indgaaende revision af en kyndig fagmand.

Den oprindelig tiltænkte ramme for revisionen er saaledes som det vil ses sprængt, og flere af de indkomne forslag er af saa indgribende betydning, at departementet ikke finder det forsvarligt at realitetsbehandle dem, før de er undergivet den sagkyndige og alsidige behandling, som kun kan opnaas gennem en betryggende sammensat komité.

Spørgsmaalet er da bare, om tiden for en saa vidt-

gaaende revision nu er inde. Departementet antager, at det er tilfældet. Da straffeloven for over 17 aar siden blev vedtaget, var de principer, den bygger paa, for en stor del nye og uprøvede, ikke alene her i landet, men ogsaa i udlandet. Det var at vente, at der i en slig lov vilde være en del bestemmelser, som i praksis vilde vise sig mindre hensigtsmæssige. I denne forbindelse maa man ogsaa tage i betragtning den udvikling, som saavel strafferetsvidenskaben som de sociale forhold og opfattelser har gennemgaaet i de henved 15 aar, som er forløbet, siden loven traadte i kraft. Og de anker som efterhaanden er fremkommet mod straffeloven er efter departementets opfattelse af den vegt, at der er al grund til straks at optage revisionsarbeidet.«

I den for Stortingets beslutning saaledes angivne ramme har Justitsdepartementet imidlertid gjort en ikke uvæsentlig begrænsning ved Skrivelse til komitéens formand af 11 mai 1922 saalydende:

»Med hensyn til komitéens mandat skal departementet i tilslutning til, hvad der er anført i forslag om bevilning til komitéen (St. prp. 1, 1920 hovedp. III, kap. 4, side 46—47) bemærke, at efter departementets opfattelse vil især følgende paragrafer og kapitler i straffeloven maatte blive gjenstand for revision:

- 1) § 39, om sikkerhedsforanstaltninger mod utilregnelige og formindsket tilregnelige.
- 2) § 45, særlig forsaavidt angaar beruselse,
- 3) §§ 52—54, om betingede straffedomme,
- 4) § 65, om ubestemte straffedomme,
- 5) kapitel 19 om forbrydelser mod sedelighed,
- 6) kapitel 20 om forbrydelser med hensyn til familieforhold,
- 7) kapitel 22 om forbrydelser mod liv, legeme og helbred,
- 8) kapitel 23 om ærekrænkelser,
- 9) kapitel 24 om underslag, tyveri og naskeri,

- 10) kapitel 25, om udpresning og ran,
- 11) » 26, om bedrageri og utroskab,
- 12) de til forannævnte svarende kapitler 38—40 om forseelser,
- 13) de spredte bestemmelser i loven forøvrig som der efter de indkomne udtalelser maatte være særlig grund til at optage til revision.

Iøvrigt er det departementets forudsætning, at komitéen ogsaa skal have adgang til at bringe paa bane andre forandringer baade i den almindelige og i den specielle del, som komitéen selv maatte finde paakrævet.«

Af hensyn til den meget uensartede og idethele lidet tilfredsstillende behandling særlig af sedelighedsforbrydelser besluttede komitéen i sit første møde (høsten 1922) at afgive indstilling om dette emne, før de øvrige kapitler i straffelovens specielle del var færdigbehandlet. Man var inidlertid klar over, at en forandring i lovens bestemmelser om sedelighedsforbrydelser (navnlig en skjærpelse af straffen) ikke alene vilde yde nogen effektiv øgning i sikkerheden mod disse forbrydelser, og at beskyttelsen mod disse som mod mange andre misgjerninger først og fremst maatte søges i andre midler, bl. a. i ændrede regler om tilregnelighed, særlig om ansvar for drukkenskabshandlinger, i adgangen til sikkerhedsforholdsregler mod utilregnelige, formindsket tilregnelige, recidivister og farlige normale forbrydere.

Komitéen afsluttede i juni 1925 sin behandling af kapitlet om sedelighedsforbrydelser og af de emner i straffelovens almindelige del, som er angivet i mandatet fra Justitsdepartementet af 11 mai 1922. Paa et par omraader fandt komitéen det nødvendigt at gaa udenfor den ramme, departementet havde optrukket i skrivelsen af 11 mai 1922. Af tilregnelighedsreglerne skulde komitéen ifølge denne skrivelse alene drøfte bestemmelsen i § 45 angaaende ansvar for handlinger, som er foretaget i en utilregnelighedstilstand, hvori gjerningsmanden ved egen skyld har hen-

sat sig, derimod ikke det almindelige tilregnelighedsprincip (§ 44) og heller ikke spørgsmaalet om straffenedsættelse paa grund af formindsket tilregnelighed (§ 56).

II. Den almindelige Tilregnelighedsregel.

1. Komiteen giver i sin indstilling først en kort udsigt over den ældre ret, som jeg her ikke skal referere.

Loven af 20. august 1842 foreskriver i kap. 7:

§ 2. »De handlinger er straffrie, som forøves af galne eller afsindige eller af dem, som forstandens brug ved sygdom eller alderdomssvaghed er berøvet.

§ 3. Er nogen uden egen skyld kommen i bevidstløs tilstand, straffes han ei for de gerninger, som han i saadan tilstand forøver.

§ 4. Har døvstumme, af mangel paa undervisning eller erfaring, ikke kunnet indse gerningens strafbarhed, fritages de for straf«.

Bestemmelsen i § 3 skal jeg omtale i næste afsnit (III).

Loven har, som vi ser, ingen generel betegnelse for sindssygdom; det hænger sammen hermed, at den nævner særskilt alderdomssvaghed som en omstændighed, der berøver en gjerningsmand forstandens brug. Heller ikke har loven i den almindelige regel (§ 2) opstillet bevidstløshed som straffrihedsgrund. Men den har angivet sygdom som aarsag til, at den handlende har manglet forstandens brug. Og i § 3 anvender loven den generelle karakteristisk: »bevidstløs tilstand«; den forudsætter her, at enhver bevidstløshed, som ikke er selvforskyldt, fritager for straf, ikke bare den bevidstløshed, som skyldes sygdom i medicinsk betydning, men f. ex. skræk.

Ved loven af 17. august 1848 »om sindssyges behandling og forpleining« blev ordet »sindssyg« optaget i lovsproget som generel betegnelse for alle sindslidelser, der er af den art, at de efter lægevidenskabelig opfatning begrundes lovens anvendelse. Og ialfald fra denne lovs ikrafttræden har den norske straffelov i praksis været for-

tolket saaledes, at de personer, som blev erklæret sindsyge (og var gjenstand for asylbehandling eller andet administrativt tilsyn), dermed ogsaa var erklæret utilregnelige paa grund af den samme sygdomstilstand.

2. I sit første udkast (af 1887) til ny straffelov foreslog *Getz* følgende bestemmelse (§ 32): »En handling er ikke den handlende tilregnelig som strafbar, naar han ved dens foretagelse var vanvittig eller paa grund af manglende forstandsudvikling eller svækkelse af sjælsevnerne, ei har kunnet forstaa dens strafbare beskaffenhed, eller naar han af nogen saadan grund eller formedelst tvang, nød eller nogen særegen sjæls- eller legemstilstand ei var sig selv mægtig.«

Getz bruger som man ser ikke den betegnelse om sindslidelserne, som blev indført ved sindssygeloven af 1848 og nu havde været anvendt i praksis i 40 aar, og heller ikke den gamle straffelovs udtryk: »galne og afsindige«, men en tredje af de termini, som findes i Lovbogen (3. 19. 1): »vanvittig« — et udtryk, som her efter *Paul Wings* undersøgelse skulde være ensbetydende med *mente captus*, altsaa betegne bare en enkelt art sindssygdom. Af begrundelsen ser vi imidlertid, at *Getz* i dette første udkast vil lade al sindssygdom gjælde som straffrihedsgrund. »Endelig maa det spørgsmaal behandles — siger han (s. 85—86) — om den omstændighed, at handlingen er udført af en vanvittig i og for sig bør være tilstrækkelig til at udelukke den kriminelle tilregnelighed. Adskillige love og lovudkast kunne anføres til støtte for denne ordning, saaledes vor gjældende lov, den svenske, den danske, den franske, den genfiske, den belgiske, det finske, det italienske og det spanske udkast. Alle disse erklærer handlinger, der er udførte af »galne eller afsindige«, af »afwita«, »en état de démente« eller »d'alienation mentale« eller »in estado di follia« slet og ret for straffri formedelst utilregnelighed. Andre love og lovudkast kræver imidlertid et kausal-

forhold mellem afsindigheden eller sindsforvirringen og handlingen og ligestiller forsaavidt sindsforvirringen med enhver anden abnorm, sygelig sjælstilstand, der enten maatte udelukke villiefriheden eller evnen til at sondre mellem ret og uret. I virkeligheden er denne uenighed imidlertid mere tilsyneladende end virkelig — siger han videre —, idet man fra et retsmedicinsk standpunkt i det hele taget vil være enig om, at enhver virkelig sindsygdhed i enhver retning udelukker tilregneligheden, at der ei lader sig sondre mellem retninger, i hvilke den virker, og andre med hensyn til hvilke personen er at betragte som normal. Under disse omstændigheder vil det imidlertid til afskjærelse af misforstaaelse og ørkesløs strid anbefale sig, at loven fremdeles udtrykkelig erklærer vanvittige utilregnelige.«

I forhold til den gamle lov betegner udkastet i to henseender en udvidelse af utilregnelighedens omraade.

Den gamle lov anerkjendte bare for døvstumme mangel paa indsigt i gjerningens strafbarhed som straffrihedsgrund. Udkastet fritager derimod enhver, som »paa grund af manglende forstandsudvikling eller svækkelse af sjæls-evnerne« ikke har kunnet forstaa handlingens strafbare beskaffenhed. »En saadan manglende udvikling — siger *Getz* — kan selvfølgelig ogsaa forekomme af andre grunde end ung alder eller døvstumhed, og der er ingen grund til at behandle den strengere, hvor den f. ex. skriver sig fra fuldstændig forsømmelse af al opdragelse, end hvor grunden er, at vedkommende formedelst organiske fejl ei har kunnet bibringes de almindelige begreber. Der er heller ingen grund til at sondre mellem manglende udvikling og en sygelig forstyrret udvikling, der i sine følger leder til det samme som den manglende.«

For det andet har den generelle slutningsbestemmelse i udkastet: »naar han af nogen særegen sjæls- eller legems-tilstand ei var sig selv mægtig« en videre rækkevidde end

den hertil nærmest svarende regel i den gamle lovs kap. 7 § 2 om sygdom og alderdomssvaghed.

Getz nævner ikke bevidstløshed i sit lovforslag. Og som grund herfor anfører han i motiverne: »I det udkastets § 44 har udtalt, at forsæt eller uagtsomhed er betingelse for strafs anvendelse, er dermed implicite sagt, at alt som udelukker tilstedeværelsen af forsæt eller uagtsomhed, ogsaa udelukker straf. Det behøver da ei at udtales, at hvad nogen forvolder tvungen gennem ydre tvang er straffri, ei heller, at den bevidstløses bevægelser aldrig kan blive forbrydelser, eller at muligheden af saadanne udelukkes ved en sindsforvirring, der berøver vedkommende evnen til at opfatte de ham omgivende faktiske forhold.« Naar forfatteren nævner sindsforvirring, mener han i denne forbindelse antagelig de akutte arter (feberdelirier m. v.). Fra et teoretisk synspunkt er undladelsen af at angive bevidstløsheden som straffrihedsgrund uangribelig. Men det er neppe praktisk. Slutningsbestemmelsen i udkastet: at den handlende er straffri, »naar han af nogen særegen sjæls- eller legemstilstand ei var sig selv mægtig«, er forøvrigt saa generel, at den i virkeligheden ogsaa omfatter bevidstløshed.

I bedømmelsen af sindssygdom har *Getz*, som vi ser, i dette udkast fulgt det princip, som man i den senere tids teori og lovgivningslitteratur betegner den biologiske metode: Naar det ved sagkyndigt lægeudsagn er godtgjort, at en gjerningsmand paa handlingstiden var sindssyg, er det dermed uden videre givet, at han er straffri.

Dersom en handling er foretaget i en abnorm sjæls-tilstand, som ikke har karakteren sindssygdom i medicinsk forstand, skal der foretages en vurdering af dens betydning for erkjendelse eller vilje i det enkelte tilfælde. Udkastet følger forsaavidt den grundsætning man pleier kalde den blandede, biologisk-psykologiske metode.

Naar man bruger denne betegnelse om et tilregnelighedssystem, mener man imidlertid noget mere, nemlig at

der ved alle abnorme sjælstilstande, ogsaa sindssygdом, skal ske en saadan prøvelse i hvert enkelt tilfælde.

Og dette System gik *Getz* over til i de senere lovfor-slag. Det første udkast fra den samlede straffelovskommission (1887) har følgende bestemmelse:

§ 45. »En handling er ikke den handlende tilregnelig som strafbar, naar han ved dens foretagelse paa grund af manglende forstandsudvikling eller svækkelse af sjæls-evnerne ei har kunnet forstaa dens retsstridige beskaffenhed, eller naar han af nogen saadan grund eller for-medelst tvang, overhængende fare eller nogen særegen sjæls- eller legemstilstand ei var sig selv mægtig.«

Kommissionsforslaget af 1887 er ikke ledsaget af motiver.

I sit andet udkast (af 1893) optog *Getz* kommissionsforslagets § 45 uforandret som § 38. I motiverne til dette udkast gjør *Getz* den bemærkning, at kommissionsbeslutningen »afviger noget« fra hans oprindelige udkast.

Som man vil se, er det nye forslag blevet grundforskelligt fra det første, derved nemlig, at bestemmelsen om sindssygdом som ubetinget straffrihedsgrund er sløfet (de andre ændringer er i sammenligning hermed af mindre betydning). *Getz* giver imidlertid i disse motiver ingen oplysning om grunden til denne forandring. Hans motiver indeholder bare en imødegaaelse af en kritik, som v. Liszt i mellemtiden (Tidsskrift for Retsvidenskab 1889, side 377) havde fremført mod betegnelsen »særegen« (tilstand) i slutningsbestemmelsen.

Kommissionens endelige udkast af 1896 har følgende bestemmelse:

§ 44. »En handling er ikke strafbar, naar den handlende ved dens foretagelse paa grund af mangelfuld udvikling af sjælsevnerne eller svækkelse af disse ikke har kunnet forstaa dens væsen og retsstridige beskaffenhed eller af nogen saadan grund eller formedelst tvang, overhæn-

gende fare eller nogen særegen sjælstilstand ei var sig selv mægtig.«

Der er, som man vil se, gjort flere ændringer i kommissionens første beslutning. Men i det før nævnte hovedpunkt er bestemmelserne ens; ogsaa i det endelige udkast har kommissionen forkastet den regel, som *Getz* oprindeligt foreslog: at sindssygdom i handlingsojeblikket skal være en ubetinget straffrihedsgrund. Og i motiverne af 1896 giver kommissionen en udførlig begrundelse for sit standpunkt uden dog at nævne, at der var skeet en saadan principændring.

Dette forslag fremkaldte en sterk kritik fra psykiatikere, navnlig fra dr. *Winge*. Der blev fremsat flere ændringsforslag: i de to propositioner af 1898 og 1901, i en erklæring af 12. januar 1900 fra Medicinaldirektøren, i en henvendelse fra Den norske Lægeforening til Stortinget af 1. juli 1901 og i de to indstillinger fra Stortingets justitskomité af 1899—1900 og 1901—1902.

Lægeforeningen anbefalede følgende redaktion: »En handling er ikke strafbar, naar den handlende ved dens foretagelse var sindssyg eller led under nogen dybere bevidsthedsforandring.«

Indstillingen fra Justitskomiteen 1901—1902 lyder:

»En handling er ikke strafbar, naar den handlende ved dens foretagelse ikke var tilregnelig paa grund af mangelfuld udvikling af sjælsevnerne eller svækkelse eller sygelig forstyrrelse af disse eller formedelst tvang, overhængende fare eller nogen særegen sjælstilstand.«

Det sidste og ellefte forslag i rækken blev fremsat under forhandlingerne i Odelstinget af Justitskomiteens formand *Hagerup* paa komiteens vegne:

»En handling er ikke strafbar, naar den handlende ved dens foretagelse var sindssyg, bevidstløs eller iøvrigt utilregnelig paa grund af mangelfuld udvikling af sjælsevnerne eller svækkelse eller sygelig forstyrrelse af disse eller formedelst tvang eller overhængende fare.«

Dette forslag blev enstemmig vedtaget af Odelsting og Lagting som lovens § 44. Det blev af en repræsentant (Abrahamsen) i debatten betegnet som et kompromis mellem komitéflertallet og lægerne. *Hagerup* nævner i sin redegjørelse for den nye redaktion bare »de 4 lægekyndige herrer i Stortinget.« Det var imidlertid, efter hvad man ellers véd om kompromisforhandlingerne, først og fremmest dr. *Winge*, som ogsaa paa dette sidste stadium ledede kampen for at faa anerkjendt de sindssyges ubetingede straffrihed.

Kompromisforslaget blev af justitsminister *Qvam* og professor *Hagerup*, som principielt havde forfægtet to forskellige opfatninger, betegnet som den ældre rets grund-sætning. Saaledes har den gjældende lov ogsaa været praktiseret i én henseende: der har heller ikke under dens herredømme nogensinde været tale om at anvende straf for en handling, som er forøvet i sindssygdom. Men det kan neppe siges, at den efter en objektiv fortolkning virkelig giver udtryk for dette princip. Naar det hedder: »en handling er ikke strafbar, naar den handlende — — — var sindssyg, bevidstløs eller iøvrigt utilregnelig paa grund af mangelfuld udvikling af sjælsevnerne eller svækkelse eller sygelig forstyrrelse af disse«, ligger deri efter ordene, at de særlig nævnte biologiske kjendetegn »sindssyg« og »bevidstløs« er sideordnet med de øvrige sjælstilstande, loven angiver, og at det i alle tilfælde bliver en skjøns-sag for dommeren, om tiltalte skal anses som »utilregnelig«. Saaledes er loven opfattet baade af den danske straffelov-kommission af 1905 (se dens betænkning side 39) og af den svenske kommission (se dens motiver side 92), hvor den norske lovs § 44 sammenstilles med fremmede love og lovudkast, som utvivlsomt har den blandede metode, deriblandt den tyske lovs § 51 og det danske kommissions-forslag af 1912 § 33. I motiverne til det østerrigske Vor-entwurf af 1909 (s. 7) nævnes § 44 derimod som eksem-

pel paa den biologiske metode, ligesaa i motiverne til det tyske Vorentwurf af 1909 (s. 227 note 1).

Til den blandede metodes lovgruppe kan den norske tilregnelighedsbestemmelse under ingen omstændigheder med rette henregnes. Den angiver nemlig intet kjendetegn paa den sygelige tilstands psykologiske virkning; at gjerningsmanden som følge af en saadan tilstand er »utilregnelig«, er jo bare et andet udtryk for, at hans handling ikke er strafbar.

Ogsaa i en anden henseende afviger § 44 fra den gamle lov: Den giver dommeren en noget nær ubegrænset adgang til at erklære en tiltalt utilregnelig paa grund af tilstande, som er saa vagt angivne, at de unddrager sig enhver virkelig sagkyndig (medicinsk) bedømmelse, mens den gamle lov som utilregnelighedsgrund foruden sindssygdum kun anerkjendte sygdomsdelirier og anden bevidstløshed samt den mangel paa indsigt, der kan være blevet en følge af døvstumhed.

3. Komitéen foreslaar følgende bestemmelse:

»En handling er ikke strafbar, naar gjerningsmanden ved dens foretagelse var sindssyg eller bevidstløs«.

Angaaende komitéens begrundelse for denne regel maa jeg af pladshensyn henvise til indstillingen. Jeg har gaaet ud fra, at det først og fremst var af interesse for Tidsskriftets læsere at faa en oversigt over tilregnelighedsrettens historie. Jeg skal bare fremhæve, at det har været komitéens ønske at forme tilregnelighedsregelen saaledes, at ansvarsbetingelserne saavidt muligt kan blive gjenstand for virkelig sagkyndig bedømmelse.

Videre skal jeg med hensyn til ansvarsfrihedens omraade nævne, at idioti stadig i norsk retspraksis er henregnet til sindssygdum, og at komitéen bygger paa denne opfatning.

Halvabnormitet bliver derimod, som man vil se, ikke anseet som straffrihedsgrund. Og komitéen har antaget, at den heller ikke bør medføre en sænkning af straffen

under det for handlingen bestemte minimum eller til en mildere strafart (d. v. s. bøder isteden for fængsel). Se udkastets § 56. Den norske lovs minima er nemlig i det store og hele meget lave. Og komitéens opfatning var denne: Skal man først anvende straf overfor de halvabnorme, er der ingen grund til at anvende kortvarige straffe. Men komitéen har i de nye bestemmelser i § 39a flg. givet anvisning paa sikringsmidler, som helt kan afløse en idømt straf.

III. Ansvar for handlinger, foretaget i selvforskyldt bevidstløshed.

1. Straffeloven af 1842 bestemmer som vi har set i kap. 7, § 3: »Er nogen uden egen skyld kommen i bevidstløs tilstand, straffes han ei for de gjerninger, som han i saadan tilstand forøver«. Objektivt set har denne bestemmelse samme indhold som den svenske lov af 16 februar 1864, kap. 5 § 5, andet led: »Har någon, utan egen skuld, råkat i en sådan sinnesförvirring, att han ej till sig visste; vare . . gärning den han i det medvitslösa tillstånd förövar, strafflös«. Den svenske lov er blevet fortolket paa den maade som ordene unegtelig ogsaa angiver: det er kun en bevidstløshed, gjerningsmanden ikke er skyld i, som fritager ham for det almindelige strafansvar (jfr. *Hagströmer*, Svensk Straffrätt I, s. 159—160 og den svenske straffelovskommissions betænkning af 1923, s. 102). Den norske lov af 1842 blev derimod fortolket derhen, at straffebestemmelser, som kræver forsæt, aldrig er anvendelige paa gjerninger, forøvet i bevidstløshed, medmindre gjerningsmanden har sat sig i saadan tilstand i den hensigt at udføre forbrydelsen, men at han kan straffes efter de regler, som rammer ogsaa den uagtsomme forøvelse, naar bevidstløsheden er selvforskyldt. (Se *Schweigaards* kommentar I, s. 341—343). Som et eksempel fra praxis kan nævnes høiesteretsdom i *Retstidende* 1893, s. 289. Og denne udlægning har støtte i kommissionsmotiverne af

1835 (s. 89). Hverken kommissionsmotiverne eller *Schweigard* giver nogen bestemt oplysning om, hvorledes man nærmere tænkte sig dette uagtsomhedsansvar: om det var nok til straffeskyld, at bevidstløsheden kunde tilregnes gjerningsmanden; eller om det tillige maatte kræves, at han burde have beregnet, at han i det givne tilfælde kunde komme til at forøve den bestemte misgjerning eller en misgjerning af denne art eller af lignende art. Disse spørgsmaal har — saavidt jeg ved — heller ikke faaet nogen besvarelse i retspraxis under den gamle lov.

2. *Getz* havde følgende regel i sit første udkast § 53.

»Har nogen i den hensigt at begaa en strafbar handling forsætlig hensat sig i en forbigaaende tilstand af i § 52 omhandlet art, bliver denne tilstand uden indflydelse paa strafbarheden.

Er han ellers ved egen skyld kommet i en saadan, bliver i de tilfælde, hvor den uagtsomme handling er strafbar, den herfor bestemte straf at anvende.«

Kommissionens første beslutning gjengiver denne bestemmelse (som § 46) med den ændring, at ordet »forsætlig« i første led er sløifet. Og med denne forandring er paragraffen optaget i *Getz's* andet udkast (som § 39). I kommissionens endelige forslag (§ 45) er første led reelt uforandret. Andet led er omredigeret med den forklarende tilføielse, at den strafbare handling maa være foretaget paa grund af den bevidstløse tilstand. I denne form blev bestemmelsen optaget i lovens § 45, som lyder saaledes:

»Har nogen i den hensigt at forøve en strafbar handling hensat sig i en forbigaaende tilstand af nogen i § 44 omhandlet art, bliver denne tilstand uden indflydelse paa strafbarheden.

Er han ellers ved egen skyld kommen i en saadan tilstand, og foretager han paa grund af denne nogen handling, der er strafbar ogsaa naar den forøves af uagtsomhed, anvendes den for uagtsomhed bestemte straf«.

Det fremgaar af debatten i Odelstinget, at justitskomitéens formand *Hagerup* opfattede bestemmelsen i andet led som en anvendelse af den almindelige uagtsomhedsgrund sætning. Loven selv er imidlertid klar nok i én henseende: Skylden refererer sig bare til selve tilstanden, ikke til den herunder øvede forbrydelse.

Bestemmelsen i § 45 har sin væsentlige betydning for handlinger, som er foretagne i alkoholrus. Den gjældende lov udtaler den samme regel, som fortolkningen tillagde den gamle: at en handling er helt straffri, dersom den er udført i en rustilstand, som maa betegnes bevidstløshed, naar den ikke er strafbar ogsaa i den uagtsomme form, og det ikke har været gjerningsmandens hensigt med hensættelsen i denne tilstand at forøve handlingen; han er da ansvarsfri, selv om han af gjentagne tidligere erfaringer véd, at han pleier forøve saadanne forbrydelser i rusen. ja selv om han har en saa rig erfaring herom, at han, idet han beruser sig, regner med som sikkert eller ialfald overveiende sandsynligt, at han vil begaa en saadan forbrydelse.

Derimod skal en rustilstand aldrig tillægges betydning som straffenedsættelsesgrund. Loven giver i § 56 retten adgang til at nedsætte straffen under det for handlingen bestemte lavmaal og til en mildere strafart, bl. a. naar gjerningsmanden er mangelfuldt udviklet eller bevidstheden nedsat t. ex. paa grund af skræk, men ikke i en saadan grad, at han kan erklæres utilregnelig. Sidste punktum af § 56 bestemmer imidlertid: »Foranstaaende bestemmelse finder ikke anvendelse paa selvforskyldt beruselse«.

3. I komitéen er der enighed om, at ansvaret for drukkenskabs handlinger maa skjærpes.

Et flertal (*formanden, Aas, Fløystad, Mohr og Skilbred*) foreslaar som § 45: »Bevidstløshed, som er en følge af selvforskyldt rus (fremkaldt ved alkohol eller andre midler) udelukker ikke straf«.

Men i forbindelse hermed foreslaar formanden følgende bestemmelse i den nye § 56 (2):

»Har den skyldige foretaget handlingen under en bevidstløshed, som er en følge af selvforskyldt rus (§ 45), kan straffen nedsættes under det bestemte lavmaal, dersom ikke den skyldige har beruset sig med det forsæt at udføre handlingen«. For dette tillæg stemmer subsidiært komitéens mindretal, *Kjerschow, Omsted, Sund og Vogt*, nemlig for det tilfælde, at flertallets forslag i § 45 bliver vedtaget.

Det nævnte mindretal foreslaar principalt saadan bestemmelse:

»Den som i bevidstløshed foretager en ellers strafbar handling, straffes med bøder eller fængsel indtil 6 maaneder, dersom han ved selvforskyldt rus (fremkaldt ved alkohol eller andre midler) er kommet i denne tilstand. Under skjærpende omstændigheder er straffen fængsel indtil 3 aar eller i tilfælde af gjentagelse efter denne paragraf fængsel fra 6 maaneder til 4 aar.

Er handlingen af den art, som angives i §§ 192, 193 eller 195, eller har handlingen medført nogens død, betydelig skade paa legeme eller helbred eller nogen saadan ildebrand, sammenstyrtning, sprængning, sjøskade eller jernbaneulykke som nævnt i § 148, er straffen fængsel fra 6 maaneder til 6 aar og i tilfælde af gjentagelse efter denne paragraf fængsel fra 1 til 8 aar.

Straffen efter denne paragraf skal dog i intet tilfælde være høiere, end den som loven ellers har sat for handlingen«.

Denne bestemmelse kunde af systematiske hensyn ikke sættes i lovens første del (som en ny § 45). Komitéen antager, at den helst bør have sin plads i 14de kapitel om almenfarlige forbrydelser, og da enten efter første afsnit (§ 148—159) som § 159 a eller som sidste paragraf i kapitlet.

Bestemmelsen om ansvar for handlinger, foretaget i

selvforskyldt rus, faar sin væsentlige betydning i de tilfælde, hvor alkoholreaktionen er atypisk: den berusede taber den normale bevidsthed, men bevarer sine legemlige kræfter, kan udføre driftshandlinger og finde sig tilrette indenfor en snæver horisont, blandt andet slaa fra sig under et virkeligt eller indbildt angreb.

Mellem flertalsforslaget med det nævnte tillæg i § 56, nr. 2 og mindretalsforslaget er der ikke nogen skarp modsætning.

Begge rammer alle arter af ellers strafbare handlinger, som er forøvet i selvforskyldt rus.

Og belingelserne for, at straf i det givne tilfælde i det hele kan anvendes, er de samme efter begge forslag.

Dersom handlingen er objektivt berettiget, f. ex. paa grund af angreb, er den naturligtvis straffri, ogsaa naar den er foretaget under en abnorm alkoholreaktion.

Og om vi tænker os, at den berusede har voldt skade paa fremmed eiendom, men under saadanne omstændigheder, at heller ikke en ædru og almindelig agtsom mand vilde have handlet anderledes, er handlingen straffri. Vilde gjerningen, naar vi tænker os en ædru mand i A's sted, være uagtsom, men ikke forsællig, beror det paa skadens størrelse eller gjenstandens art om handlingen er strafbar. Har A f. ex. kastet fra sig en brændende fyrstikke og derved foraarsaget ildebrand, er han — ligesom en ædru, men uagtsom ildspasætter — straffri, dersom skaden ikke overstiger 1000 kroner (se strl. § 391); er værdien derimod f. ex. 1200 kr., eller har A i en saadan tilstand gjort skade paa en gjenstand, som er bestemt til almindelig nytte eller pryde (f. ex. en bro eller et parkanlæg), bliver A efter begge forslag ansvarlig i de tilfælde, hvor gjerningen er udført under saadanne omstændigheder, at den, om gjerningsmanden havde handlet i klar bevidsthed, ialtfald maatte have været karakteriseret som uagtsomhed.

De straffebestemmelser, som kræver en bestemt hensigt, er efter begge forslag uanvendelige paa drukkenskabs-

handlinger — medmindre gjerningsmanden havde denne hensigt med beruselsen (noget som praktisk talt ikke vil forekomme). Om vi tænker os, at A i atypisk rus har overfaldet B, tilføiet ham en legemskrænkelse, taget fra ham hans ur og solgt eller givet bort dette, kan han ikke straffes for ran (efter § 267), medmindre det skulde kunne godtgjøres, at han har beruset sig for at rane uret eller andre værdigenstande fra B. Derimod kan han straffes for legemskrænkelsen (og for en retsstridig besiddelsestagelse, om man i det hele vilde tage hensyn til denne uvæsentlige del af handlingen); og har han i ædru tilstand solgt, pantsat eller paa anden maade forføiet over uret — med bevidsthed om, at det ikke tilhørte ham — kan han naturligvis straffes efter § 255 jft. 256 for underslag.

I de tilfælde, hvor handlingen er strafbar baade i den forsætlige og den uagtsomme form eller er af den art, at den, udført af en mand ved fuld sans og samling, uden videre maa bedømmes som forsætlig (f. ex. voldtægt), bliver der efter mindretalsforslaget ikke tale om at skjelne mellem de to skyldformer. Dette har en særegen straffetrusel, og denne forudsætter bare, at handlingen idethele vilde have været strafbar, om den havde været udført af en person, som var tilregnelig i gjerningsøjeblikket. Den særegne straffetrusel angiver bare visse omstændigheder, som graderer straffens størrelse.

Efter flertalsforslaget bliver lovens almindelige straffetrusler at anvende. Dersom A i abnorm alkoholrus har dræbt B, bliver han at straffe efter § 233, saafremt den dræbende handling er udført under saadanne omstændigheder, at den, naar vi tænker os en ædru (tilregnelig) person i A's sted, maatte bedømmes som forsætlig, men efter § 239, om den isaafald maatte betragtes som uagtsom drabshandling.

Det har været anført som en indvending mod flertalsforslaget, at det giver anledning til en saadan sontring.

Efter min opfatning har denne indvending ikke nogen afgjørende betydning.

Det maa for det første erindres, at baade mindretalsforslaget og gjældende ret ogsaa kræver en sammenlignende skyldvurdering under den tænkte forudsætning, at gjerningsmanden var tilregnelig paa handlingstiden. Efter lovens § 45, andet led, kan den, som har handlet i selvforskyldt bevidstløshed, straffes for handlinger, som er straffbare, ogsaa naar de forøves af uagtsomhed; men det maa da selvsagt godtgøres, at en forøvelse som den paa-talte vilde være uagtsom, om handlingen var foretaget af en tilregnelig person; og grænsen mellem uagtsomhed og hændelse er ofte meget vanskeligere at trække end grænsen mellem uagtsomhed og forsæt. Efter mindretalsforslaget er det ikke en betingelse, at gjerningen er strafbar ogsaa i den uagtsomme form; men naar den forøvede gjerning hører til dem, som kun er straffbare i den forsætlige form, kræves der en undersøgelse af, om handlingen vilde være forsættelig, hvis den var udført af en tilregnelig gjerningsmand; ogsaa mindretalsforslaget kræver nemlig som ansvarsbetingelse »en ellers strafbar handling«.

For det andet bør man heller ikke i denne forbindelse glemme, at den subjektive skyld som regel ikke kan bevises direkte; man er i de fleste tilfælde henvist til slutninger fra det ydre til det indre. Og det er derfor man idethele kan godtage den hypotetiske skyldvurdering, som ogsaa loven og mindretalsforslaget forudsætter.

Naar flertalsforslaget faar det nævnte tillæg i § 56, nr. 2, som giver adgang til at nedsætte straffen under det for gjerningen bestemte lavmaal, bliver der paa de fleste af de omraader, hvor de her omhandlede ansvarsbestemmelser har størst praktisk betydning, ikke noget stort skille mellem de to forslags straffesatser.

Den indvending, som ellers bliver gjort mod det system, flertallet foreslaar: at straffen for drukkenskabshandlingen idethele retter sig efter noget, som i reglen er tilfældig,

nemlig de retskrænkelser drukkenskaben bliver aarsag til, er efter flertallets mening ikke afgjørende, naar man har en saadan regel om straffenedsættelse som den nye § 56, nr. 2. Om indvendingen var begrundet, vilde den forøvrig ogsaa ramme mindretallets forslag, rigtignok delvis i mindre grad. Med den nævnte udmaalingsregel kan dommeren tage alt fornødent hensyn til omstændighederne ved selve beruselsen i de enkelte tilfælde.

Og det lader sig da heller ikke nægte, at de udslag drukkenskaben giver sig, er et symptom paa den enkelte persons farlighed i den bevidstløse tilstand. I gjentagelses-tilfælde bliver udslagets art tillige en maalestok for den skyld han viser deri, at han beruser sig. Da faar det sin gyldighed ogsaa subjektivt, hvad *Ørsted* udtaler generelt om ansvaret for drukkenskabshandlinger: »Da der ingen anden maalestok gives, hvorefter man kan bestemme beskaffenheden af det onde, som man, ved at bringe sig selv i en fornuftløs tilstand, udsætter samfundet for, end netop det onde, som virkelig derved afstedkommes, saa er den borgerlige lovgivning nødsaget til at udmaale straffen derefter«.

Der er imidlertid ogsaa en anden omstændighed, som efter flertallets mening gjør den ordning begrundet, at man principielt anvender lovens almindelige straffebestemmelser paa handlinger, forøvet i drukkenskab. Naar der bliver spørgsmaal om sindssygdom, d. v. s. en varig sjælstilstand, eller om bevidstløshed, som er udslag af en varig psykose eller af en legemlig sygdom, er diagnosen som regel sikker. Naar det gjælder at afgjøre, om en beruselse paa et vist tidspunkt har medført bevidstløshed, bliver bedømmelsen derimod altid vanskelig og ofte usikker. Derfor er det netop paa dette omraade af den største betydning, at loven giver dommeren adgang til at gaa en middelvei i strafansvaret. Efter flertallets forslag bliver det et strafudmaalingsspørgsmaal, om tiltalte paa gjerningstiden var bevidstløs som følge af selvforskyldt rus, mens det efter

loven og efter mindretalsforslaget altid er et skyldspørgsmaal. Efter loven bliver svaret paa dette spørgsmaal i alle de tilfælde, hvor uagtsomhed ikke er strafbar, det absolute skille mellem straffrihed og straf, undertiden mellem straffrihed og en minimumsstraf paa 1 aar (saaledes efter lovens § 192 og 195). I de tilfælde, hvor ogsaa den uagtsomme handling er strafbar, kan svaret blive et skille mellem 6 aars fængsel (§ 233) og 3 kroner i bot (§ 239) som minimumsstraf. I det virkelige liv er der en gradvis overgang fra den rus, som bare medfører en indsnævring i sjælsvirksomheden, til den drukkenskab, som helt oplæver selvkontrollen.

Naar loven opgiver den skarpe grænse mellem strafansvar og straffrihed, som paa dette omraade ikke har noget grundlag i virkeligheden, bliver der ogsaa mindre fristelse til at vælge beruselse som handlingstilstand, og der bliver under straffesagen mindre at vinde for tiltalte ved en forsvarers procedure paa hans vanære.

Et andet mindretal i komitéen gaar videre i kravet paa ansvar for drukkenskabshandlinger end de her omtalte flertalsforslag. Komitéens medlemmer *Fløystad*, *Mohr* og *Skilbred* foreslaar principalt, at ordet »selvforskyldt« i § 45 og den anførte bestemmelse i § 56, nr. 2, udgaar.

IV. Straffenedsættelsesgrunde.

Den gjældende straffelov indeholder ikke — saaledes som loven af 1842 i kap. 6, § 1 — nogen almindelig regel om straffens udmaaling. Men den giver i kap. 5, som har til overskrift: »grunde, hvorfor straffen kan nedsættes eller forhøies«, forskrifter bl. a. om betinget eftergivelse af straffen (§§ 52—54), om straffenedsættelse paa grund af formindsket tilregnelighed m. v. (§ 56), om frifindelse eller straffenedsættelse paa grund af retsvildfarelse (§ 57) og om straffetillegg af relativt ubestemt størrelse for særlig farlige, som har begaaet to eller flere af visse, grovere forbrydelser (§ 65).

Som man vil se af indledningen (I), omfatter komitéens mandat kun bestemmelserne i §§ 52—54 og i § 65. Den sidste vil blive behandlet i næste afsnit (V), de første under afsnit VI. Her skal jeg bare omhandle § 56 og komitéens forslag til nye regler istedenfor denne paragraf. Paa grund af dens nøie sammenhæng med tilregnelighedsreglerne har man fundet det nødvendigt at optage den til revision, uagtet den ligger udenfor komitéens mandat.

Lovens § 56 lyder saaledes: »Retten kan nedsætte straffen under det for handlingen bestemte lavmaal og til en mildere strafart, naar nogen under overskridelse af nødværge eller drevet af berettiget harme har forøvet en strafbar handling, eller naar han ved dens foretagelse be-
fandt sig i nogen tilstand af de i §§ 44 og 47 omhandlede slags, men dog ei i saa høi grad, at strafskyld udelukkes. Foranstaaende bestemmelse finder ikke anvendelse paa selvforskyldt beruselse«.

Denne bestemmelse er tildels noget uklart affattet. Loven bruger nemlig betegnelsen »tilstand« ved henvisningen til to bestemmelser, som omhandler helt forskjelligartede straffrihedsgrunde. Efter § 44 er det en psykisk tilstand, som bevirker straffriheden, efter § 47 derimod en objektiv stilling. Det er ikke nogen betingelse for straffrihed efter § 47, at redningshandlingen er foretaget i en art sindsforvirring. At dette ikke er meningen i § 47, viser sig klart, om vi tænker os det tilfælde, at A gjør skade paa en gjenstand, som tilhører B i det øiemed at redde en værdifuldere gjenstand for C. Naar de objektive betingelser, som § 47 angiver, er tilstede, bliver redningshandlingen straffri, selv om den er udført med den største sindsro. De subjektive virkninger, som en »nødtilstand« kan fremkalde, er der taget hensyn til som straffrihedsgrund ved lovens bestemmelse i § 44 om »overhængende fare« og som straffenedsættelsesgrund ved henvisningen i § 56 til § 44.

En »sindsbevægelse eller bestyrtelse« som et retsstridigt angreb kan bevirke, har loven i § 48 sidste led aner-

kjendt som grund til straffrihed for en nødvergehandling, der gaar ud over lovens grænser, selv om den saaledes beskrevne sjælstilstand ikke er nogen sindsforvirring, som vilde begrunde straffrihed efter § 44. Og straffenedsættelse vil det retsstridige angreb begrunde efter henvisningen i § 56 i alle de tilfælde, hvor det fremkalder en lettere sindsforvirring.

Loven maa da fortolkes paa én af to maader: Enten er det lovens mening, at de faresituationer, den angiver i §§ 47 og 48 skal kunne begrunde straffenedsættelse for en handling, som har overskredet straffrihedsgrensene, selv om de ikke har fremkaldt nogen sindsforstyrrelse hos den handlende. Eller omtalen af nødverge og nødtilstand bliver overflødig ved siden af den almindelige henvisning i § 47 til § 44. Man kan ikke forkaste den sidste løsning med den begrundelse, som ellers tildels har været anført: at man ikke kan forudsætte en saadan ufuldkommenhed i en ny og omhyggelig udarbejdet systematisk straffelov; blandt andre giver dens tilregnelighedsregler eksempler paa, at den slags mangler kan forekomme: det var saaledes overflødigt at nævne »overhængende fare« som utilregnelighedsaarsag efterat den tilstand (bevidstløshed), som forestillingen herom fremkalder, var opstillet som generel fritagelsesgrund. Man bør imidlertid vælge den første løsning, fordi den giver det bedste resultat.

Og enten nu lovens § 56 er at forstaa paa den ene eller den anden maade, bør der ialfald være en adgang til straffenedsættelse paa grund af angreb og fare i de tilfælde, hvor de ikke som objektive omstændigheder begrunder hel straffrihed, og hvor de heller ikke har fremkaldt nogen sindsforstyrrelse, som ophæver eller nedsætter tilregneligheden. Om stillingen i handlingsøjeblikket er ganske paa det rene for dommeren, og om den ogsaa var aabenbar for den handlende, kan der ofte være meget stor tvil om, hvorvidt en forsvarshandling eller nødshandling skal siges at være lovlig. Om dommeren da under tvil erklærer f. ex. et drab i nødværge ulovligt, bør der være

adgang til at anvende lavere straf end 6 aars fængsel (§ 233).

I den forbigaaende bevidsthedsindsnevring er der overgange fra de letteste grader til den (relative eller absolutte) bevidstløshed, som begrunder hel straffrihed. Der bør være adgang til en tilsvarende gradation i straffen — saaledes som ogsaa gjældende lov foreskriver i § 56. Før at ikke en bestemmelse herom skal nedbryde lovens straffesamme, foreslaar imidlertid komitéen, at kun en sterk nedsættelse i bevidstheden skal godkjendes som grund til at nedsætte straffen under det foreskrevne lavmaal og til en mildere strafart (men selvsagt vil ogsaa lettere tilfælde faa betydning ved strafudmaalingen indenfor lovens ramme). Man beholder gjældends lovs regel, at selvforskyldt rus ikke kommer i betragtning.

Det er allerede nævnt under afsnit II, at komitéen ikke har fundet det rigtigt at lade halvabnormitet gjælde som grund til at nedsætte straffen under det bestemte lavmaal eller til en mildere strafart.

Lovens § 56 nævner berettiget harme som straffenedsættelsesgrund. Der er i dette tilfælde to omstændigheder, som kommer gjerningsmanden tilgode, nemlig baade sindsbevægelsen (harmen) og en forudgaaende adfærd fra krænkede, som gjør harmen berettiget, f. ex. et overfald paa sagesløs person, en skadegjerning paa offentlig eller privat eiendom eller en hensynsløs udnyttelse af en retslig magt. Straffen for en ærekrænkelse kan efter § 250 bortfalde i alle tilfælde, hvor krænkede har gjort sig skyldig i en »utilbørlig adfærd«; for en legemsfornærmelse kan straffen bortfalde, naar fornærmede har fremkaldt den ved en legemsfornærmelse eller en ærekrænkelse. Forøvrigt har provokationen efter gjældende lov kun den i § 56 angivne betydning som straffenedsættelsesgrund. Der kan nok være spørgsmaal om at give adgang til hel frifindelse i flere tilfælde. Men regler herom har sin plads i lovens specielle del.

Komiteen har sløfet »tvang« i § 44, fordi ordet er

overflødigt ved siden af »sindssyg« til betegnelse for den sygelige drift, som det efter kommissionsudkastet skulde angive, og fordi det, om man tager det i betydning af trusler, ikke har nogen berettiget plads i denne paragraf ved siden af ordet »bevidstløs«. Af den sidste grund har komitéen ogsaa sløifet betegnelsen »overhængende fare«. Derimod bør haade »tvang« og »overhængende fare« nævnes som straffenedsættelsesgrunde i § 56. Tvang i betydning af trusler kan begrunde en mildere strafudmaaling, end lovens ordinære ramme giver adgang til, selv om den ikke har medført nogen »sterk nedsættelse i bevidstheden«, og der heller ikke idethele kan være tale om nogen nødret og saaledes heller ikke om en overskridelse af grænserne for en saadan. Det samme gjælder overhængende fare. Det vanlige skole-exempel herpaa er det tilfælde, at A og B er i livsfare, og at A med fuldstændig sindsro tager et redningsmiddel fra B for at redde sit eget liv. I de fleste tilfælde vil imidlertid bestemmelsen om »overhængende fare« ikke faa nogen selvstændig betydning ved siden af de generelle regler om overskridelse af nødverge eller nødret og om en forbigaaende sterk nedsættelse i bevidstheden.

Komitéens forslag til ny § 56 er saalydende:

1. Retten kan nedsætte straffen under det for handlingen bestemte lavmaal og til en mildere strafart:

- a. naar handlingen er foretaget for at redde nogens person eller gods, men grænserne for retten hertil efter §§ 47 og 48 er overskredet;
- b. naar handlingen er foretaget i berettiget harme, under tvang eller overhængende fare eller under en forbigaaende sterk nedsættelse af bevidstheden, som ikke er en følge af selvforskyldt rus.

2. Naar handlingen er foretaget under en bevidstløshed, som er en følge af selvforskyldt rus (§ 45), kan straffen nedsættes under det bestemte lavmaal, dersom den skyldige ikke har beruset sig med det formaal at udføre handlingen.

V. Sikkerhedsforanstaltninger, som ikke har karakteren straf.

1. Saalænge kun den aabenbare sindssygdом anerkjendtes som straffrihedsgrund, og straffen for de grovere forbrydelser allerede første gang eller i gjentagelsestilfælde var døden eller livsvarigt strafarbeide, opstod ikke spørgsmaalet om andre sikringsmidler end forvaringen af de sindssyge og beskyttelse mod udførelsen af trusler — forsaavidt ikke disse belægges med samme strenge straffe som en iverksat forbrydelse.

Lovbogen satte dødsstraf bl. a. for drab, som ikke sker af vaade eller i nødverge, for fosterdrab, voldtægt, røveri, pengefalsk og mordbrand. Den satte livsvarigt strafarbeide (i jern paa Bremerholm) for visse legemskrænkelser, naar de ikke blev øvet i slagsmaal, videre for anden gangs stort tyveri (af hest eller ko eller af gjenstande, som var værd 20 lod sølv) og for fjerde gangs ringe tyveri (Dersom tyven brød ud og derefter stjal, var straffen hængning). Loven af 20 august 1842 satte ordinært dødsstraf for overlagt drab; livsvarigt strafarbeide for andet forsælligt drab, for grov legemsbeskadigelse øvet med overlæg og for visse grove arter røveri (bl. a. snig-røveri mod veifarende mand); strafarbeide fra 9—12 aar for voldtægt og utugt med pigebarn under 12 aar og for den forsællige grove legemsbeskadigelse. For simpelt tyveri var straffen første gang fængsel eller strafarbeide i femte grad (d. v. s. 6 maaneder til 3 aar), og dersom tiltalte før havde været dømt for tyveri, blev straffen hver Gang skjærpet en grad, indtil den kom op i strafarbeide paa livstid. Anden gang blev den saaledes strafarbeide i femte grad eller fjerde grad (3—6 aar), tredje gang: fjerde eller tredje grad (6—9 aar), fjerde gang: tredje eller anden grad (9—12 aar) og femte gang: anden grad eller strafarbeide paa livstid.

Lovbogen gav i 1. 21. 1 den som bliver truet »med feide, brand eller i andre maader« ret til at kræve, at øvrigheden sætter fredsforstyrren i arrest, indtil han stiller

borgen saaledes, »at hans vederpart kan være forsikret«. Denne bestemmelse blev opretholdt i loven af 1842.

Tilsynet med en sindssyg (óðr eller óerr) var i vor ældre ret paalagt og overladt til hans arvinger. Lovbogen foreskrev (1. 17. 7.), at øvrigheden skal sætte rasende eller galne i forvaring, dersom deres frender ikke har midler dertil. Om en sindssyg skal sættes i forvaring som farlig, blev i regelen avgjort administrativt (af øvrigheden eller overøvrigheden jfr. reskript af 15. 2. 1793). Dersom en person var sat under tiltale, men blev frikjendt paa grund af sindssygdom blev det imidlertid undertiden fastsat i dommen, at han skulde holdes indespærret (jfr. Ørsted: Haandbog I s. 530).

Efter loven af 17. august 1848 blev enhver sindssygdom bedømt som straffrihedsgrund. Men loven lagde paa den anden side grundlaget for et bedre administrativt tilsyn med sindssyge. Og det var efter straffeloven af 1842 kun sindssygdom (og bevidstløshed), ikke halvabnormitet, der var anerkjendt som utilregnelighedsgrund; heri blev der først gjort forandring ved straffeloven af 1902.

Derimod blev straffen formildet ved de tre revisioner af den gamle lov: i 1866, 1874 og 1889—90. Den første af disse gjælder straffen for tyveri, den anden og tredje omfatter de fleste bestemmelser undtagen 18de kapitel (om sedelighedsforbrydelser), som i det væsentlige blev staaende urørt indtil loven af 1902. Ogsaa efter den omfattende revision i 1874 var strafferammerne imidlertid forholdsvis snævre: der var som regel bare valg mellem to arter, og om dette valg gav loven den bestemte regel i kap. 6 § 4, at dommeren skal vælge den, som er nævnt først, saafremt ikke særdeles formildende eller særdeles skjærpene omstændigheder foreligger, som kan begrunde valget af den anden — eftersom denne var mildere eller strengere. Men ved revisionen i 1889—90, som blev foretaget efter forslag fra straffelovskommissionen, blev der i de fleste straffetrusler af praktisk betydning sat flere strafarter og

dermed blev udmaalingsregelen i kap. 6 § 4 uanvendelig. Allerede ved denne revision blev straffesatserne saa ubestemte, at de i virkeligheden ingen veiledning giver dommeren. Og hertil kommer, at høiesteret efter overgangen til mundtlig forhandling og bevisumiddelbarhed (i 1890) i meddomsret og lagmandsret ikke længer kan øve den regulerende indflydelse som før i strafudmaalingen.

Det maa først og fremmest være revisionen af 1889—90 i forbindelse med forandringen i rettergangsordningen, som hos os har havt den virkning, *Getz* angiver i motiverne til sit annet udkast (af 1893) side 15: »Tanken ved dette vide raaderum, som herved er givet domstolenes skjøn ved strafudmaalingen har vistnok været, at et væsentligt hensyn skulde tages til forbryderens uforbederlighed, ligesom til den mere eller mindre farlige karakter, som hans forbryderske hang maatte vise. Resultatet er imidlertid ialfald de fleste steder, og deriblandt ogsaa hos os, blevet, at disse hensyn lidet er kommet i betragtning, og at som følge deraf straffældte personer, om hvem med stor sikkerhed kan siges, at deres frihed indeholder en vedvarende fare for medmenneskers liv, helbred, ære og eiendom, dog igjen inden høist nogle faa aar regelmæssig slippes løs paa disse. Statistiken viser da ogsaa blandt de samlede tal domfældte et stadig stigende tal recidivister, og intet er almindeligere end at høre om store forbrydelser begaaede af personer, som tidligere har været straffede under forhold, som maatte betegne dem som en permanent samfundsfare«.

Getz og kommissionen trak imidlertid ikke den konsekvens af erfaringen, at »de vide raaderum« maatte indskrænkes, saa lovgiveren virkelig kunde faa sin tanke gennemført i retspraksis. Lovforslagene af 1893 og 1896 og loven af 1902 gaar tvertom endnu længere i at udviske grænsene.

Og den nye tilregnelighedsbestemmelse i lovens § 44 giver retten en ubegrænset og ukontrolbar adgang til at

bedømme en person som utilregnelig paa grund af »mangelfuld udvikling af sjælsevnerne eller svækkelse, eller sygelig forstyrrelse af disse«. Mange af de farligste forbrydere kan saaledes blive frifundne for straf, uagtet de ikke kan tages i forvaring efter sindssygeloven.

Og loven har som før nævnt i § 56 givet retten en ubegrænset adgang til straffenedsættelse af de samme grunde.

2. Til beskyttelse mod utilregnelige foreslog *Getz* i sit første udkast (§ 54) følgende bestemmelse: »Naar retten frifinder nogen som utilregnelig, kan den efter omstændighederne bestemme, at passende sikkerhedsforanstaltninger bliver at tage mod ham«. Under kommissionens første behandling (1887) blev der tilføjet: »hvilke dog igjen af øvrigheden kan ophæves, naar de efter indhentet lægeerklæring ikke længere findes nødvendige« (§ 47). Dette forslag blev saaledes overensstemmende med § 38 i den danske straffelov af 1866.

I sit andet udkast (af 1893) foreslog *Getz* (§ 40): »Naar retten helt eller delvis frifinder (sic) nogen som utilregnelig, bør den, hvor omstændighederne gjør det paakrævet, bestemme, at passende sikkerhedsforanstaltninger, saasom anbringelse i sindssygeanstalt, drankerasyll, arbejdsanstaltsafdeling for drankere eller anvisning af et bestemt opholdssted eller lignende, bliver at tage imod ham, hvilke dog igjen af øvrigheden kan ophæves, naar de efter indhentet lægeerklæring ikke længer findes nødvendige.

I lagmandsretssager kan retten til sin vejledning forelægge lagretten spørgsmaal om, hvorvidt nogen og i tilfælde hvor mange har stemt for frifindelse paa grund af utilregnelighed«.

I motiverne til procesreglen udtaler *Getz*: »Hvorvidt den tiltalte skal frifindes som utilregnelig afgjør ogsaa i lagmandsretssager retten alene¹⁾, og noget spørgsmaal her-

¹⁾ Denne fortolkning af straffeprocesslovens oprindelige § 345 var neppe holdbar.

om behøver da ikke at forelægges lagretten. Er det imidlertid tvivlsomt, om tiltalte overhovedet har begaaet den paastaaede forbrydelse, vil det kunne være af interesse at erfare, om den frifundne er frifunden paa grund af mangel paa bevis eller af utilregnelighed«.

I kommissionens endelige udkast er foruden enkelte omredaktioner foretaget den vigtige realitetsændring, at bestemmelsen positivt opregner de forholdsregler som retten kan give anvisning paa.

I den første proposition (1898) blev valget af sikkerhedsforholdsregler overladt til øvrigheden, og myndigheden til at ophæve rettens beslutning blev henlagt til justitsdepartementet. Med disse ændringer blev regelen optaget i første stortingskomité-indstilling og anden proposition. I anden komitéindstilling blev der bl. a. gjort den forandring, at procesregelen blev overført til § 356 i Straffeprocesloven.

Under behandlingen i Odelsting og Lagting blev der i den almindelige debat fra flere repræsentanter gjort en sterk opposition mod hele lovforslaget paa grund af de omkostninger man tænkte sig vilde følge af reformen og særlig af bestemmelsen i § 39. En af lovens modstandere, *Vinje*, angiver vistnok opfatningen rigtig, naar han i en senere debat udtaler: »Jeg tager vist ikke fejl, naar jeg siger, at det som gjorde de fleste betænkelige, det var netop bestemmelsen i § 39«. Under den specielle debat blev behandlingen af indstillingens § 39 udsat to gange, for at man kunde finde en form, som gav klart udtryk for, at der ikke skulde paalægges staten nogen pligt til at sørge for, at man ogsaa fik de anstalter, som var nødvendige, om sikkerhedsbestemmelsen skulde anvendes. Det blev fra lovens forsvarere, særlig *Hagerup* og *Qvam*, fremhævet, at allerede indstillingen havde den fornødne reservation i saa henseende, nemlig derved, at valget af sikkerhedsforholdsregel var lagt i øvrighedens haand, og at den ikke kunde bestemme anbringelse i anstalter, medmindre man havde saadanne til raadighed. Men oppositionen var

ikke tilfreds med denne forsikring. Og resultatet blev, at man under tredje gangs behandling af paragrafen (efter gjentagne fornyede behandlinger i justitskomitéen) vedtog den tilføjelse, at øvrigheden kun »forsaa vidt dertil efter almindelige forskrifter udfærdigede af kongen eller den han dertil bemyndiger, er adgang« kan bestemme anbringelse i sindssygeasyl, kur- eller pleieanstalt eller arbejds hus. Der kom forøvrig ogsaa i denne sag til syne en vis modsætning mellem by og land. »Jeg maa spørge« — udtalte *Vinje* i en replik til statsraad *Qvam* — »har der da været saa forfærdelige tilstande nu, da vi ikke har haft denne bestemmelse. Jeg har ikke haft erfaring for, at det har været saa frygtelig ud over landet, fordi om man ikke har kunnet sætte en alkoholist eller en anden utilregnelig person ind paa en kuranstalt. Det er forhold, som ud over store dele af landet er ganske ukjendte — det vil jeg paastaa. Jeg vil nok sige, at i de store byer og da specielt Kristinia, kan der være en hel mennesker, som man gjerne vilde være kvit — det kan jeg godt forstaa. Men da maa der ogsaa spørges om, hvad saadanne foranstaltninger koster« (side 507).

Under behandlingen i Odelstinget blev der videre — efter fornyet behandling i komitéen — gjort den forandring, at der i § 39 atter blev sat ind en processuel bestemmelse, men af et helt andet indhold end *Getz* (og kommissionen) havde foreslaaet. Det nye forslag gik ud paa, at retten i lagmandsretssager ikke kan foreskrive sikringsmidler, medmindre lagretten har svaret ja paa det spørgsmaal: »om tiltalte paa grund af utilregnelighed eller formindsket tilregnelighed er farlig for retssikkerheden«. Som grund til denne forandring anfører *Hagerup* (Odelstingsforhandlingerne side 501), at retten ikke altid faar et klart svar paa det spørgsmaal, som kommissionsudkastet gav den adgang til at stille lagretten, nemlig hvorvidt nogen og i tilfælde hvor mange af lagrettemændene har stemt for frifindelse af den grund, at tiltalte ansaaes utilregnelig. Desuden

nævner han, at det »i grunden er i strid med jurysystemets aand at forelægge lagretten direkte spørgsmaal om, hvad der er præmisserne for dens kjendelse«.

Bestemmelsen fik tilslut følgende lydelse i lovens § 39:

»Naar Retten finder, at en tiltalt, der enten frifindes eller i Henhold til §§ 45 eller 56 idømmes nedsat straf, er farlig for retssikkerheden paa grund af utilregnelighed eller formindsket tilregnelighed, kan den beslutte, at han efter øvrighedens nærmere bestemmelse bliver at anvise eller forbyde et bestemt opholdssted eller, for saa vidt dertil efter almindelige forskrifter, udfærdigede af Kongen eller den, han dertil bemyndiger, er adgang, at anbringe i sindssygeasyl eller kur- og pleieanstalt eller arbejds- hus. Den trufne forholdsregel bliver igjen af vedkommende regjeringsdepartement at ophæve, naar den efter indhentet lægeerklæring ikke længere findes nødvendig.

I lagmandsretssager skal retten, inden den fatter saadan beslutning som i forrige led omhandlet, forelægge lagretten spørgsmaal, om tiltalte paa grund af utilregnelighed eller formindsket tilregnelighed er farlig for retssikkerheden. Alene et for tiltalte gunstigt svar er bindende for retten.«

Denne bestemmelse har sin plads i andet kapitel som har overskriften: »straffene«. Det fremgaar imidlertid baade af paragrafens eget indhold og af §§ 15 og 16, at de her omhandlede sikkerhedsforanstaltninger ikke er straf.

Først i udkastet af 1893 (§ 60) stillede *Getz* forslag om en særlig sikkerhedsforanstaltning mod farlige forbrydere. Det blev med en ændring i andet led optaget i kommissionsudkastet af 1896, og dette gik uforandret over i lovens § 65: »Har nogen gjort sig skyldig i flere fuldbyrdede eller forsøgte forbrydelser, strafbare efter §§ 148, 149, 152, 2det led, 153, 1ste, 2det og 3dje led, 154, 159, 160, 161, 174, 178 jfr. 174, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 217, 224, 227, 230, 231, 233,

245 2det led, 261, 266, 267, 268 eller 292, kan retten beslutte at stille lagretten spørgsmaal, om den skyldige i betragtning af forbrydelsernes beskaffenhed, den drivfjær, som for samme ligger til grund, eller det sindelag, som gennem dem aabenbarer sig, maa anses særlig farlig for samfundet eller for enkeltes liv, helbred eller velfærd.

Bejaes det stillede spørgsmaal, kan dommen bestemme, at domfældte kan beholdes i fængsel, saalænge det findes fornødent, dog ikke længere ud over den fastsatte straffelid end det tredobbelte af denne og i intet tilfælde længere end 15 aar ud over samme.«

Loven siger ikke i § 65, at den tillægsforvaring, som her omhandles, er straf. Bestemmelsen har rigtignok sin plads i 5te kapitel, som bærer overskriften: »grunde, hvorfor straffen kan nedsættes eller forhøies«. Men vi ser bl. a. af § 39 sammenholdt med overskriften til 2det kapitel, at man ikke uden videre kan følge lovens egen karakteristik. Forarbejderne viser imidlertid, at det har været meningen at gøre ogsaa tillægsforvaringen til straf. *Getz* giver i motiverne til udkastet af 1893 (s. 21—22) en begrundelse herfor (som er ordlydende optaget i motiverne af 1896) og hvori han til slutning udtaler: Det antages »ubetinget at anbefale sig ikke ved her at sondre mellem straf og prævention at fremtvinge en tvedeling i behandlingsmaaden, som maaske ellers er upaakrævet og vil kunne lede til ulemper«.

Hverken § 39 eller § 65 har i praxis faaet en anvendelse, som svarer til behovet. Indtil udgangen af 1924 var § 39 anvendt paa 23 mænd og 1 kvinde, som alle blev anbragte i tvangsarbeidshus (mændene paa Opstad). Og § 65 var paa den tid komitéens indstilling blev afgivet (juni 1925) anvendt bare to gange: først ved dom af 17. mars 1914 overfor en person, som tidligere havde været straffet 4 gange bl. a. for grove tyverier, indbrud og forbrydelse mod offentlig myndighed og nu blev idømt 5 aars

fængsel for flere grove tyverier; anden gang ved dom af 21. september 1921 overfor en tiltalt, som havde været straffet tre gange tidligere bl. a. for tyverier, bedrageri, dokumentfalsk, sidst for voldtægt (§ 192) og forbrydelse mod strl. § 155 (paaførelse af venerisk sygdom) og nu blev dømt a) efter § 192 og 155 og b) efter § 195 (utuglig omgængelse med barn under 13 aar). (Ifølge avismeddelelser har § 65 desuden været anvendt i august 1925; men ogsaa den sag gjaldt et gjentagelsestilfælde.)

3. Istedendfor lovens § 39 og § 65 foreslaar komitéen følgende regler, indtaget i kapitel 2 under den nye overskrift: »Straf og andre sikringsmidler«.

§ 39 a.

»1. Dersom en ellers strafbar handling er foretaget i sindssygdom eller bevidstløshed, eller en strafbar handling er begaaet i bevidstløshed, som er en følge af selvforskyldt rus (§ 45), eller under en forbigaaende nedsættelse af bevidstheden eller af en person med mangelfuldt udviklede eller varig svækkede sjælsevner, og der er fare for, at gjerlingsmanden paa grund af en saadan tilstand atter vil foretage en handling som foran nævnt, kan retten beslutte, at paatalemyndigheden i sikringsøiemed skal

- a. anvise eller forbyde ham et bestemt opholdssted,
- b. stille ham under opsigt af politiet eller en dertil særlig opnævnt tilsynsmand og paalægge ham at melde sig for politiet eller tilsynsmanden til visse tider,
- c. forbyde ham at nyde alkoholholdige varer,
- d. anbringe ham i betryggende privat forpleining,
- e. anbringe ham i sindssygeasyl, kur- eller pleieanstalt eller arbeidshus, saafremt der er adgang hertil efter almindelige forskrifter udfærdiget af Kongen,
- f. holde ham i fængslig forvaring.

2. Er der paa grund af saadan tilstand fare for handlinger af den art, som er omhandlet i §§ 148, 149, 152 an-

det led, 153 første, andet og tredje led, 154, 155, 159, 160, 161, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 212, 217, 224, 225, 227, 230, 231, 233, 245 andet led, 261, 266, 267, 268 eller 292, skal retten beslutte anvendelse af sikringsmidler.

3. I de tilfælde som er nævnt i nr. 2 skal retten foreskrive forvaring af den i nr. 1 bogstav e eller f nævnte art eller anbringelse i privat forpleining (d), naar dette anses tilstrækkelig. Retten kan ogsaa ellers bestemme, at de i foregaaende punktum nævnte sikringsmidler eller et bestemt af disse skal anvendes.

Dersom ikke retten har truffet nogen saadan bestemmelse, har paatalemyndigheden valget mellem de under nr. 1 angivne sikringsmidler; den kan ombytte det ene med et andet, og den kan anvende flere af de under a—d nævnte samtidig.

Finder paatalemyndigheden, at et i dommen foreskrevet sikringsmiddel bør ombyttes med et andet, indbringer den spørgsmaalet herom for fængselsretten (jfr. § 25 i lov om fængselsvæsenet m. v.).

4. Retten kan bestemme, hvor lang tid forholdsreglerne kan eller skal vare. Den kan tillige bestemme, at de ikke maa ophøre uden dens samtykke. I sidste tilfælde, og naar paatalemyndigheden finder, at det er paakrævet at fortsætte anvendelsen ud over en fastsat tidsgrænse, eller at den fastsatte mindstetid har vist sig for lang, indbringer paatalemyndigheden sagen paany for den ret, som har truffet afgjørelsen.

5. Er straf ilagt for handlingen, kan retten bestemme, at den skal helt eller delvis bortfalde, saafremt der anvendes sikringsmidler af en vis art og varighed. Naar en del af straffen er fuldbyrdet, kan fængselsretten træffe tilsvarende bestemmelse.

6. Indenfor de grænser, som maatte være sat af retten, kan fængselsretten indstille forholdsreglerne, naar de ikke længer ansees paakrævede, men gjenoptage dem, naar dertil

findes grund. Den tid domfældte har været fri paa prøve regnes ikke med i en af retten fastsat længstefrist.

7. Før retten træffer beslutning om sikkerhedsforholdsregler, og før den eller fængselsretten beslutter at indstille saadanne, skal der som regel indhentes erklæring fra sagkyndig læge. Det samme bør ske med visse mellemrum under anvendelsen af disse forholdsregler.

8. Er gjerningsmanden anbragt i sindssygeasyl, uden at retten før hans indlæggelse har behandlet spørgsmaalet om sikringsmidler, skal paatalemyndigheden — overensstemmende med nærmere regler som gives af Kongen — varsles før udskrivning besluttet, og udskrivning maa ikke iverksettes, før der har været anledning til at faa rettens afgjørelse om yderligere forholdsregler overensstemmende med denne paragraf. Gjerningsmanden maa dog ikke i paavente heraf tilbageholdes i asylet i mere end 3 maaneder, efterat asyldirektøren har varslet paatalemyndigheden om, at han vil blive erklæret helbredet.

9. Dersom gjerningsmanden ikke er norsk statsborger, kan vedkommende departement bestemme, at han, saafremt dertil er adgang, skal udvises istedenfor at undergives sikkerhedsforholdsregler efter denne paragraf.

§ 39 b.

1. a. Har den, som dømmes til tidsbegrænset fængsel efter §§ 148, 149, 152 andet led, 153 første, andet eller tredje led, 154 eller 160, tidligere været straffet med fængsel efter en eller anden af disse bestemmelser, og er den nye forbrydelse øvet inden 3 aar efter straffens afsoning, skal det i dommen bestemmes, at domfældte, efterat straffen helt eller delvis er afsonet, skal holdes i forvaring, saa længe det findes paakrævet, dog saaledes af avsoningen og forvaringen tilsammen maa vare mindst 5 aar og mindst saa længe som den i dommen fastsatte straffetid, men ikke længer end 5 aar ud over denne.

Det samme gjælder:

b. naar den som dømmes til tidsbegrænset fængsel efter en af §§ 191, 192, 193, 195, 196 eller 212 tidligere har været straffet med fængsel efter en eller anden af disse paragrafer,

c. naar den som dømmes til tidsbegrænset fængsel efter en af §§ 200, 201, 202, 203, 204, 206 eller 217 tidligere har været straffet med fængsel efter en eller anden af disse paragrafer,

d. naar den som dømmes til tidsbegrænset fængsel efter en af §§ 231, 233, 267 eller 268 tidligere har været straffet med fængsel efter en eller anden af disse paragrafer, og

e. naar den som dømmes til tidsbegrænset fængsel efter en af §§ 206, 217, 256, 257, 261, 318 eller 402 eller efter en bestemmelse i kapitlerne 17, 18, 25, 26 eller 27 tidligere har været straffet mindst seks gange efter en eller anden af disse bestemmelser eller tidligere har været straffet mindst tre gange efter en eller anden af disse bestemmelser og tilsammen med mindst tre aars fængsel for disse strafbare handlinger alene eller i forbindelse med andre.

Retten kan give disse regler anvendelse ogsaa i det tilfælde, at domfældte i henhold til udenlandsk dom har afsonet frihedsstraf for en handling, som vilde være strafbar efter de i bogstav a—e nævnte bestemmelser.

Retten kan bestemme, at løsladelse før den fastsatte længstetid ikke maa iverksættes uden dens samtykke.

2. Dersom tiltalte har gjort sig skyldig i flere forbrydelser strafbare efter §§ 148, 149, 152 andet led, 153 første, andet eller tredje led, 154, 159, 160, 161, 174, 178, jfr. 174, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 212, 217, 224, 225, 227, 230, 231, 233, 245 andet led, 261, 266, 267, 268 eller 292, og retten finder grund til at antage, at han paany vil begaa en eller anden forbrydelse af de her nævnte slags, skal den beslutte, at han, efterat straffen helt eller delvis er afsonet, skal holdes

i forvaring, saa længe det findes paakrævet, dog saaledes at afsoningen og forvaringen tilsammen maa vare mindst lige saa længe som den idømte straf og mindst 5 aar. Retten kan bestemme, at forvaringen ikke maa fortsætte ud over en vis tid, før den fatter beslutning herom.

3. Dersom tiltalte er en person med mangelfuldt udviklede eller svækkede sjælsevner, kan retten bestemme, at der istedenfor straf og forvaring efter denne paragraf skal anvendes sikringsmidler efter § 39 a.

4. Begaar den, som ifølge denne paragraf har været dømt til forvaring inden 5 aar efter endelig løsladelse nogen saadan forbrydelse som nævnt i nr. 1 eller 2, skal retten bestemme at han holdes i forvaring indtil paa livstid, efterat straffen helt eller delvis er udstaaet. Afsoningen og forvaringen maa tilsammen vare mindst 8 aar og mindst saa længe som den fastsatte straffetid.

5. Fængselsretten kan bestemme, at domfældte skal overføres fra fængsel til forvaringsanstalt, naar mindst en tredjedel af den idømte straf er afsonet. Er domfældte en person med mangelfuldt udviklede eller svækkede sjælsevner, kan fængselsretten bestemme, at der ogsaa før dette tidspunkt anvendes sikringsmidler efter § 39 a istenfor videre straf og forvaring efter nærværende paragraf.

Dersom fængselsretten under straffens fuldbyrdelse faar grund til at antage, at straffen vil naa det øiemed at afholde domfældte fra nye strafbare handlinger, kan den beslutte at han løslades paa prøve, naar den idømte straf er afsonet.

6. Saafremt der under fuldbyrdelsen bliver grund til at antage, at den foreskrevne længstetid for en forvaring er for kort, kan den ret, som i første instans har paadømt straffesagen, forlænge fristen.

Bliver der under fuldbyrdelsen grund til at antage, at den i nr. 1, 2 og 4 foreskrevne mindstetid for en forvaring er for lang, kan fængselsretten forkorte den; dog maa den

fuldbyrdede straf og forvaring tilsammen have mindst samme varighed som den idømte straf.

7. Efter udløbet af den foreskrevne mindstetid kan fængselsretten løslade domfældte paa prøve. Den kan som vilkaar for løsladelsen anvise eller forbyde ham et bestemt opholdssted, paalægge ham at melde sig til visse tider for politiet eller en opnævnt tilsynsmand, forbyde ham at nyde alkoholholdige varer og paalægge ham at betale en efter hans evne afpasset erstatning og opreisning til fornærmede.

Dersom domfældte i 5 aar har opfyldt de fastsatte vilkaar og ikke har øvet nogen forsætlig forbrydelse, bliver løsladelsen endelig. I modsat fald bliver han gjenindsat i forvaring; dog ikke ud over den fastsatte længstetid.

8. Har den dømmende ret overensstemmende med nr. 1 sidste led bestemt, at løsladelse ikke maa iverksættes før den fastsatte længstetid, maa spørgsmaalet om tidligere løsladelse indbringes for denne domstol.

9. Naar den, som er dømt til livsvarigt fængsel har afsonet 10 aar, kan fængselsretten bestemme, at straffen skal ombyttes med forvaring, og naar tilsammen 20 aars straf og forvaring er fuldbyrdet, kan den løslade ham paa prøve.

Naar den, som er dømt til tidsbegrænset fængsel, har afsonet mindst en tredjedel af den idømte straf og mindst 3 aar, kan fængselsretten beslutte, at straffen skal ombyttes med forvaring, selv om dommen ikke har nogen bestemmelse om forvaring.

10. Dersom den fastsatte straf fuldbyrdes delvis, anses den udstaaet fra den tid, domfældte bliver løsladt fra forvaring uden at blive gjenindsat.

11. Dersom domfældte ikke er norsk statsborger, kan vedkommende departement bestemme, at han, saafremt dertil er adgang, skal udvises, efterat den idømte straf er afsonet.

§ 39 c.

1. Paatalemyndigheden kan anlægge sag efter § 39 a uden at paastaa straf, saa længe adgangen til at reise straffe-

sag ikke er forældet, og i det tilfælde at en forfølgning er indstillet, uden hensyn til om betingelserne i straffeprocesslovens § 87 er tilstede. Begjæring fra fornærmede er ikke nødvendig. En saadan sag indbringes i alle tilfælde for meddomsret.

2. Er der under en straffesag ikke truffet nogen afgjørelse om sikringsmidler efter § 39 a eller § 39 b, kan paatalemyndigheden indbringe dette spørgsmaal for retten inden et aar, efterat straffen er afsonet.

3. Naar en domstol bestemmer, at sikkerhedsforholdsregler skal anvendes, og naar den afslaar en begjæring herom, skal afgjørelsen træffes ved dom.

Afgjørelsen træffes i lagmandsretssager af retten. Der- som straf ikke har været paastaaet, eller lagretten har erklæret tiltalte ikke skyldig, bliver der at forelægge den spørgsmaal: om han har foretaget den i tiltalebeslutningen beskrevne handling, og om denne vilde være strafbar, saafremt den ikke var foretaget i sindssygdом eller bevidstløshed. Rettens adgang til at beslutte sikkerhedsforholdsregler er betinget af, at lagretten har svaret ja paa disse spørgsmaal. Til et bekræftende svar kræves over seks stemmer.

4. Rettens øvrige afgjørelser angaaende forvaring og andre sikringsmidler træffes ved kjendelse eller i dommen.

§ 39 d.

Nærmere regler om de i §§ 39 a og 39 b omhandlede sikkerhedsforholdsregler gives af Kongen.»

Om den fængselsret, som er nævnt i § 39 a flg. foreslaar komitéen regler i fængselsloven af 12. december 1903 § 25.

Som overgangsbestemmelse foreslaar man:

»Paa grund af handlinger, som er foretaget for denne lovs ikrafttræden, kan andre sikringsmidler end anbringelse i sindssygeasyl, kur- eller pleieanstalt ikke anvendes, medmindre der ogsaa efter den paa handlingstiden gjældende lovgivning var adgang hertil

Er endelig dom afsagt før lovens ikrafttræden, kan retten i en sag anlagt efter § 39 c nr. 2 ikke beslutte anvendelse af andre sikringsmidler end anbringelse i sindssygeasyl, kur- eller pleieanstalt.«

Idet jeg ogsaa i dette afsnit maa henvise til komitéens begrundelse, skal jeg her bare fremhæve hovedpunkterne i det nye forslag sammenlignet med gjældende lov.

a. Den processuelle betingelse for anvendelse af sikringsmidler efter lovens § 39 er, at der anlagt straffesag. Dermed er disse udelukket i alle tilfælde, hvor det allerede under efterforskning eller retslig forundersøgelse er paa det rene, at gjerningsmanden var utilregnelig; der skal da ingen straffesag anlægges. Komitéen forudsætter, at det administrative tilsyn med sindssyge foregaar som hidtil, og at de administrative myndigheder har det principale tilsynsansvar. Men den antager, at der bør være adgang for paatalemyndigheden til at gribe ind og kræve rettens afgjørelse om anvendelse af sikringsmidler baade i det tilfælde, at ingen administrativ forføining bliver truffet, og i det tilfælde, at f. ex. en ildspasætter bliver udskreven fra asyl som før tiden ikke længere sindssyg, mens der efter sygdommens art dog er grund til at frygte tilbagefald og derunder nye misgjerninger. Særlig utilfredsstillende er lovens regel i de tilfælde, at en misgjerning er øvet i bevidstløshed under abnorm alkoholreaktion og hører til de arter, som ikke kan straffes med hjemmel af lovens § 45 (fordi der kræves forsæt). Dersom den abnorme reaktionsmaade ikke har sin aarsag i (eller staar i sammenhæng med) en psykose, der kan betegnes som sindssygdom, bliver stillingen efter gjældende lov den, at gjerningsmanden hverken kan sættes under tiltale eller administrativt tages i forvaring, selv om der er en aabenbar fare for gjentagelse. Komitéen foreslaar (§ 39 c) at paatalemyndigheden kan anlægge sikringssag uden straffepaastand, og at asyldirektøren — efter

nærmere regler fastsat af Kongen — skal give paatalemyndigheden underretning, før en udskrivning iverksættes.

Efter komitéens forslag er det ogsaa i lagmandsrets-sager retten, som afgjør, om betingelserne for anvendelsen af sikringsmidler er tilstede.

Som materiel betingelse sætter loven for det første, at tiltalte er »farlig for retssikkerheden« paa grund af utilregnelighed eller formindsket tilregnelighed. Denne angivelse har vistnok været en væsentlig aarsag til, at ogsaa § 39 har faaet saa liden anvendelse. Efter komitéforslaget kræves kun, at der er fare, at gjerningsmanden paa grund af sindssygdom, bevidstløshed osv. atter vil foretage en strafbar handling. Er der saadan fare, bliver det som regel en skjønssag, om der skal anvendes sikringsmidler og i tilfælde hvilke. Men naar der er fare for visse grove forbrydelser skal retten beslutte anvendelse af betryggende sikringsmidler (se § 39 a nr. 2 og 3).

Efter loven kan en tiltalt blive dømt til at underkaste sig sikringsmidler, selv om han bliver frifundet af mangel paa bevis for gjerningen, saafremt retten af det som ellers er oplyst finder, at han er »farlig for retssikkerheden«. Dette var dog ikke lovgivernes mening. Efter komitéudkastet er bevis for en (objektivt seet) strafbar handling i alle tilfælde en betingelse for dom lydende paa anvendelse af sikringsmidler.

Bliver tiltalte dømfældt, er det en betingelse for anvendelse af lovens § 39, at han »i henhold til §§ 45 eller 56 idømmes nedsat straf«. Denne betingelse medfører en meget væsentlig indskrænkning i lovens rækkevidde.

I henhold til § 45 kan der aldrig blive tale om straffenedsættelse. Forsaavidt paragrafens første led idethele faar nogen anvendelse, er straffen den almindelige. Og andet led giver heller ingen hjemmel for straffenedsættelse. Der-som tiltalte dømmes for en handling, som er udført i selvforskyldt rus, uagtet han ikke kan overføres nogen uagtsomhed med hensyn til selve gjerningen, bliver han tvert-

imod dømt strengere end efter lovens almindelige skyldgrundsætning, og i de tilfælde hvor ogsaa gjerningen kan tilregnes ham som uagtsomhed, og hvor den særlige regel i § 45 saaledes er overflødig, bliver han behandlet efter lovens almindelige ansvarsregel.

En straffenedsættelse i henhold til § 56, d. v. s. en nedsættelse »under det for handlingen bestemte lavmaal eller til en mildere strafart«, er udelukket i de meget talrige tilfælde, hvor den anvendelige straffetrusel har alternativet bøder eller fængsel (uden minimum i fængselsstraffen). At der i en fældende dom maa være skeet straffenedsættelse »i henhold til § 56« synes, eiendommelig nok, at være overseet i praxis.

Det nye udkast har opgivet betingelsen straffenedsættelse. Retten kan med andre ord foreskrive sikringsmidler ved siden af en straf, som er udmaalt efter de almindelige regler.

Paa den anden side giver udkastet den dømmende ret adgang til at bestemme, at en idømt straf helt eller delvis skal bortfalde, saafremt sikringsmidler af en vis art og varighed bliver anvendt, og naar en del af straffen er fuldbyrdet, kan fængselsretten træffe tilsvarende bestemmelser.

Ligesom lovens § 39 har udkastet angivet, hvilke sikringsmidler kan anvendes. Men udkastet har — som man vil se — givet anvisning paa flere arter.

Efter lovens § 39 er det helt overladt til den udøvende magt at afgjøre, hvor længe et sikringsmiddel skal vare. Komitéudkastet giver den dømmende ret adgang til at bestemme, hvor lang tid forholdsreglerne kan eller skal vare. Og om den ikke har truffet nogen bestemmelse herom, skal dette spørgsmaal afgjøres af fængselsretten. Den dømmende ret kan ogsaa bestemme, hvilke arter sikringsmidler skal anvendes. Komitéen antager, at disse garantier vil gjøre loven mere effektiv.

b. Om den forvaring, som udkastet i § 39 b foreslaar anvendt overfor normale forbrydere, skal jeg først bemærke,

at straf i alle tilfælde skal idømmes og ialfald delvis fuldbyrdes (med mindst $\frac{1}{3}$). Men tillægsforvaringen skal ikke have karakter af straf (saaledes som i lovens § 65).

Udkastet beholder princippet i § 65: at der skal være adgang til at anvende forvaring overfor en tiltalt, som har gjort sig skyldig i flere af visse nærmere angivne grove forbrydelser, selv om han ikke har været straffet tidligere. Men komitéen foreslaar væsentlige ændringer i reglerne herom. Jeg skal her foreløbig nævne, at udkastet ikke kræver saa vidtgaende bevistema som loven, nemlig at tiltalte »maa ansees særlig farlig for samfundet eller for enkeltes liv, helbred eller velfærd«; det er efter udkastet nok, at retten finder grund til at antage, at han paany vil begaa en eller anden af de nævnte forbrydelser.

Selv om man ændrer regelen paa denne maade og henlægger skjønnen til retten (ikke til lagretten), og selv om man ikke giver forvaringen karakter af straf, antager komitéens flertal (alle undtagen *Omsted*), at man ved siden heraf maa have bestemmelser, som paalægger dommeren at anvende forvaring overfor recidivister i visse forbrydelsesgrupper. Den erfaring man nu har gjort i 20 aar med gjældende lov synes at vise, at en subjektivt formet forvaringsbestemmelse vanskelig kan blive effektiv.

Særlig gjælder dette med hensyn til formueskrænkelser. Naar tiltalte saaledes har afsonet 6 straffe for tyveri, hæleri osv. og inden kort tid efter den sidste afsoning begaar en ny forbrydelse af denne art, vil dette som regel sige, at han er »farlig for retssikkerheden« i den betydning dette kan siges om en almindelig tyv. Den fremgangsmaade man hidtil har fulgt overfor de professionelle tyve er ligefrem en komedie. Naar loven foreskriver, at et vist antal straffe for tyveri, underslag, hæleri osv. uden videre skal medføre forvaring paa relativt ubestemt tid, vil man straks kunne befri samfundet for disse forbrydere og sætte dem til nyttigt arbejde istedenfor at lade dem gaa omkring som plagsomme snyltere. Mange af dem viser sig forøvrig

at være eller efterhvert at blive farlige ogsaa for den personlige sikkerhed.

Det er overfor disse forbrydere udkastets objektive forvaringsregler hyppigst vil komme til anvendelse.

I de forbrydelsesgrupper, som er omhandlet under nr. 1 a, b, c og d kræver man kun én tidligere straf, og man kan da ikke med samme ret betegne den nye forbrydelse som vidnesbyrd om forbrydersk hang. Men naar det gjælder handlinger som f. ex. ildspaa sættelse (§ 148) er dog allerede én gjentagelse af denne eller en lignende misgjerningsart som regel et tydeligt varsel om, at der er en fare for ny gjentagelse. Og det samme gjælder om gjentagelse indenfor de forbrydelsesgrupper, som er angivet i nr. 1 b, c og d (f. ex. voldtægt og utugtig omgængelse med barn).

Det som komitéen har villet opnaa med disse objektivt formede bestemmelser er at give fuldbyrdelsesmyndighederne adgang til en nærmere prøvelse. Det viser sig maaske, at den idømte straf er tilstrækkelig overfor enkelte; isaafald kan fængselsretten bestemme, at forvaringen skal bortfalde. Eller det viser sig, at straffebehandlingen ikke er hensigtsmæssig; da kan fængselsretten bestemme, at fangen efter afsoning af $\frac{1}{3}$ skal overføres til forvaring (arbeidshus). Det kan vise sig, at om en forvaring er paa krævet ved siden af straffen, er dog den mindstetid for en forvaring, som loven har opstillet, unødigt lang overfor enkelte; isaafald kan fængselsretten forkorte de løvbestemte frister. Og viser det sig omvendt, at den i dommen angivne længstetid ikke er tilstrækkelig, kan den ret, som har afsagt dommen, forlænge den.

Den ved dommen trufne bestemmelse om forvaring er med andre ord bare en foreløbig afgjørelse.

Men recidivister og de som særlig farlige bedømte førstegangs-forbrydere kommer under en kontrol, som giver en helt anden sikkerhed for samfundet end den nuværende ordning, og tillige et bedre begrundet haab ogsaa om en virkelig forbedring af forbryderen. (Fortsættes.)